

Historisch Genootschap
Oud Soetermeer

Drs P.G. HOEFNAGEL
DR J W PALTELN 164
2712 RZ ZOETERMEER

„Oud Soetermeer”

" O U D S O E T E R M E E R "

Kwartaalblad van de vereniging

Historisch Genootschap Oud Soetermeer

2e jaargang no. 9 juli 1984

Opgericht 12 januari 1949.

Dagelijks bestuur Historisch Genootschap:

H.J. Oskam, Van Ostadestraat 1	voorzitter tel.16.41.00
A. van Noort, Mauritsstraat 8	secretaris tel. 16.35.59
A.C. Switzar, Voorhamstraat 41	penningmeester tel. 31.29.07

Bestuur Archeologische Werkgroep:

G.C. Dullaert, Savelsbos 117	voorzitter tel. 51.78.60
R. Grootveld, Beijerland 31	secretaris tel..21.30.10
mv. A. van Vulpen-Roos P.C. Hoofdstraat 22	penningmeester 16.48.72

Redactie:

A. van Noort, Mauritsstraat 8	tel.16.35.59
T. Schmidt, Stationsstraat 66	tel. 16.69.55
J. Stoffer, Voorhamstraat 38.	tel. 31.14.79

000+000
+

Verslag van de voorjaarsvergadering op 3 mei 1984 om 20.00 uur in de benedenzaal van de Morgensterkerk.

Afwezig met kennisgeving: mv. Van Vulpen-Roos en dhr. Schmidt.

1. In zijn openingswoord vraagt de voorzitter, dhr. H.J. Oskam, om:
 - a. suggesties voor naam van ons kwartaalblad;
 - b. suppoosten voor de Oudheidkamer;
 - c. aanwinsten, ook plastic tassen, asbakjes enz. mits voorzien van naam en adres van Zoetermeers bedrijf of middenstander.

Verder dankt hij de reeds dienstdoende suppoosten voor hun bereidwilligheid.

Tenslotte wijst hij op:

 - a. artikelenreeks van drs. J. van der Spek in het streekblad;
 - b. de Open dag op 5 mei en de Molendag op 12 mei.
2. De notulen van de vergadering op 27 oktober 1983 worden ongewijzigd vastgesteld.
3. Ingekomen stukken: geen.
4. Mededelingen: zie openingswoord.
5. Bestuursverkiezing: Bij acclamatie worden herkozen: mv. Brandhorst-Sonneveld en dhr. Switzar en gekozen in de vacature wijlen mr. E.P. Bruggeman dhr. P. van den Dool, die als 1e penningmeester zal gaan fungeren.
6. Jaarverslag van de secretaris: geen opmerkingen
7. Jaarverslag van de penningmeester: idem.
8. Verslag Kascontrole commissie: de commissieleden, de heren P. van Waay en J.J. Schneider, zijn beiden afwezig (naar later blijkt was dhr. Van Waay ziek) maar hebben wel de kas gecontroleerd en in orde bevonden. Dit wordt op de najaarsvergadering afgehandeld. In de plaats van het aftredend commissielid, dhr. P. van Waay, wordt benoemd dhr. L. Roos en als reserve dhr. E. van der Burg.
9. Opheffing Stichting "Oud Soetermeer". Daar dit een bestuursaangelegenheid is, wordt dit zonder meer medegedeeld. Wel vraagt dhr. L. Roos waarom de Stichting is opgericht.

De voorzitter antwoordt hierop; Aanvankelijk was

er alleen de Stichting, maar daar een Stichting geen leden kent, werd deze later omgezet in een vereniging. In de zestiger jaren werd toen weer een stichting opgericht, met als voornaamste doel het beheren van alle eigendommen. Daar dit op bestuurlijk niveau nogal problemen gaf, werd besloten de stichting op te heffen en haar taak over te hevelen naar de vereniging.

10. Statutenwijziging. De secretaris geeft een toelichting op art. 19. Op een vraag van dhr. L. Roos antwoordt de voorzitter, dat ook art. 8 b gewijzigd wordt. Voortaan wordt één bestuurslid door B. en W. of gemeenteraad aangewezen. Verder geen opmerkingen.

11. Vaststelling contributie. Blijft ongewijzigd, dus f 15,-- voor leden en f 7,50 voor jeugdleden. Op een vraag van dhr. Nieuwenhuijsen antwoordt de voorzitter, dat de donatie aan A.W.Z. (de 2e acceptgirokaart) geheel vrijblijvend is.

12. Wie, wat, waar? Voorzitter en secretaris lichten één en ander toe: in juli en augustus geen foto's in het Streekblad. Of we daarna verder gaan zal nog bekeken worden.

13. Excursie 1984. Dhr. Van Wieringen maakt enkele wijzigingen bekend en beantwoordt enkele vragen. Er komt een bericht in het Streekblad.

14. Extra excursie 1984. Suggesties: Gouden Handen ('s-Heerenberg), Gent en Keulen. In principe geven zich al + 18 deelnemers op.

15. Advertenties in het verenigingsorgaan. Door gebruik te maken van apparatuur van O.S.Z. kunnen nu ook advertenties worden opgenomen. De redactie zal hiervoor een tarief opstellen. Potentiële adverteerders zullen persoonlijk benaderd worden. De redactie is al dik tevreden als de kosten van het orgaan door advertentie-opbrengsten gedekt kunnen worden.

16. Aanwinsten. Kunnen in de pauze bekeken worden. O.a. een groot aantal bouwkundige tekeningen uit 1881 - 1883 vervaardigd door ene Bouwman en geschonken door dhr. Kort.

Op een desbetreffende vraag antwoordt de voorzitter, dat er reeds contacten bestaan tussen het gemeentearchief en Oud Soetermeer.

P A U Z E

17. A.W.Z. - activiteiten. De voorzitter, dhr. G.C. Dullaert, geeft een resumé van de werkzaamheden. Enkele feiten hieruit.

- a. Vlamingstraat 22-24-26. Weinig vondsten, wel een "stoep", waaruit blijkt, dat het waterpeil vroeger veel lager was;
- b. onderzoek naar het huis op de hoek Voorweg - J.L. van Rijweg. Alleen daar graven onder voor de A.W.Z. onaanvaardbare voorwaarden;
- c. Noord-Aa vondsten worden uitgewerkt;
- d. Stahlecker - Dorpsstraat, zijn nog bezig en al aardige vondsten gedaan;
- e. 5-Meistraat opgeknapt en ingericht.

17. Film van en door dhr. G. Kaashoek. Naast enkele dorpsgezichten, die in de film verwerkt waren, was deze geheel gewijd aan de viering van het 700-jarig bestaan van Zoetermeer in 1981.

De voorzitter bedankt dhr Kaashoek en overhandigt hem een Dorpscentrum-cadeaubon.

18. Rondvraag. Dhr. Vonk doet de suggestie ons kwartaalblad "De Hoop" te noemen.

De voorzitter antwoordt, dat dit verwarring zal geven met de gelijknamige Molenstichting. Verder stelt dhr. Vonk voor drs. J. van der Spek tot erelid te benoemen maar ... dat is hij al sinds zijn aftreden.

Dhr Houtman informeert naar de Paardemarktfilm. Deze blijkt inmiddels terecht te zijn. Ook vraagt hij naar 't Gemeentewapen van Zegwaart.

De voorzitter antwoordt, dat dit misschien in nieuwe stadhuis kan worden geplaatst. Voorlopig zal de Woningfederatie het opslaan.

Dhr. L. Roos heeft als suggesties voor ons orgaan "Soeterpraet" en "Zoeterkoerier".

19. Sluiting om 11.50 uur door de voorzitter.

A. van Noort
secretaris.

0*0*0*0*0

Een aantal jaren geleden stelde de heer Jongerius mij in de gelegenheid kennis te nemen van de oude transportakten van zijn smederij en woonhuis aan de Vlamingstraat. Van dit aanbod maakte ik gaarne gebruik. Op deze lokatie was sinds menscheugenis een smederij gevestigd.

Het woonhuis en de smederij werden in latere jaren afgebroken ten behoeve van de aanleg van Sprinterlijn en -viadukt. De familie Jongerius, die hier generaties lang had gewoond en gewerkt, verhuisde.

Uit de vier akten, opgemaakt tussen 1767 en 1846, wanneer panden van eigenaar verwisselden, lichtte ik de belangrijkste namen en beroepen. Wij zullen deze wat nader bekijken.

Er blijkt dan, dat bepaalde namen van toen ook nu nog voorkomen of, mede door de enorme stadsuitbreiding weerkeerden, doch dat andere, voor zover valt na te gaan, definitief uit onze plaats of regio verdwenen. Onder deze laatste categorie reken ik Hoogop, Hoeksteen, Van der Saak, Blesgraaff en Mouton.

Als families waarvan nazaten nu mogelijk, ja zelfs waarschijnlijk nog in Zoetermeer wonen, springen dadelijk in het oog Hendrik Koetsier, Pieter Zwemstra, de familie Spruit en niet te vergeten de familie Bos. Intussen zullen bij eventueel bewijs, de families Van Well (Spar, Zevenhuizen) en Hekker, hier nu bekend als bakkers, er genoegen mee moeten nemen, respectievelijk af te stammen van een meester-smid en een lokale bode.

Overigens wordt dhr. Gerrit Hekker bij het jaar 1797 reeds door de heer Hoefnagel vermeld als gerechtsbode van Zoetermeer. Gerrit uit 1846 moet een nazaat zijn geweest, want Gerrit sr. was toen beslist reeds aan het "vutten".

Even een aantekening bij verwer Jacob de Kater uit 1831. Dertig jaar later wordt in de oprichtingsakte van de Christelijke School ook ene De Kater genoemd, namelijk Chris de Kater, Mr. verwer en glazenmaker. Genoemde familie is tot heden Zegwaard trouw gebleven en tot voor kort werd het schildersbedrijf daar nog uitgeoefend.

De bekende, wijd vertakte familie Bos van de Voorweg, nu nog deels in Zoetermeer woonachtig, heeft hier zeer oude papieren, immers de vroege "Bossen" bivakkeerden er al in 1616. Mogelijk zullen wel oude lijnen lopen naar de schepen Cornelis Aartsz. uit 1767. Men hoeft er alleen even de stamboom voor uit het kabinet te halen....

Overigens was 1616 goeddeels nog de tijd van de patrominia (de vadersnamen), zodat de naam Bos ook van enige tijd later kan zijn.

Ter illustratie een voorbeeld uit de familie van schrijver dezes.

Zekere Robbert Sandersz. in Maassluis huwt in het jaar 1653. Zijn zoon Sander, die na drie jaar geboren wordt, duikt in 1683 in het trouwboek op onder de naam Sander Robbregtsz van Way en de mensheid is weer een familienaam rijker.

Tot dezelfde familie Bos behoort ook de in onze eeuw bekende burgemeester- en patriciërsfamilie Frits en Kees Bos. Voordat wij een laatste naam onder de loep nemen, maken wij eerst een zijsprongetje naar de zogenaamde Retroacta, de doop-, trouw- en begraafboeken van vóór de burgerlijke stand.

Deze werden door de kerken bijgehouden als uitvloeisel van het Concilie van Trente in 1563. Dit gebeurde eerst schoorvoetend en later op betere wijze. Ook dé kerken van de reformatie waren punctueel in het voeren van deze administraties. Veel is echter verloren gegaan. Meestal vindt men deze registers niet ouder terug dan het midden van de zeventiende eeuw, soms valt het begin pas half achttiende eeuw. Gemengde huwelijken en die van andersdenkenden werden ook wel door de schepenen gesloten. Hier gaan de boeken verder terug tot 1575.

In de Zuidelijke Nederlanden werkte men hier veel eerder mee. De Gentse Schepenaktenregisters lopen zelfs vanaf 1339. (Ik zou ze best eens willen zien). Deze gegevens naar "Heraldiek en Genealogie" van C. Pama, Prisma uitgave.

Tot slot de naam Hoeksteen in de akte van 1767. Daar deze man in Benthuizen woonachtig was, nemen wij eens een kijkje in het Benthuizer doopregister, dat loopt vanaf het jaar 1695. Toevalligerwijze

komt na enig speuren in het oude handschrift, reeds op de eerste pagina tussen de sterk verbleekte letters de naam Hoeksteen te voorschijn in de summiere mededeling:

den 8 Meij 1695

't kint Abraham . Vader Pieter Hoeksteen
Möeder Neeltje Bartholomeus
Getuyge Cornelia Hoeksteen

en later:

den 19 April 1705

Ariaentje : 't kinds naem
Isaac Hendriksen Hoeksteen
Lijsbeth Andries van kroonen
Cornelis Vroomans getuyge
Johanna Hendrix Hoeksteen getuyge

Nog een slotopmerking, Frederik Kindt was vanaf 27 juli 1741 notaris van Zoetermeer en Zegwaard tot uiterlijk 1773.

Adriaan Hoogop was notaris van Zoetermeer vanaf 24 juni 1722 tot uiterlijke 1737.

Op de akte van 1767 komt een zegel voor met een gewone klimmende leeuw in een gekroond schild. Daaromheen staan de woorden "clein segel 1767" en de vermelding "24 st.(uivers). Mogelijk toch minder koopje, dan het nu lijkt.

In een volgend nummer hoop ik een kleine bijdrage te leveren in de vorm van een "petite histoire" uit 1705 of 1806. Hier volgen verder de losse gegevens uit de akten.

P. van Waay.

Akte van de heer Jongerius, Vlamingstraat Zoetermeer.

1767 Frederik Kindt I^z. secretaris van Zoetermeer
Adriaan Hoogop schout dezelve heerlijkheit
Cornelis Aartsz. Bos schepen van Zoetermeer
Arij van der Drift schepen van Zoetermeer

Bartholomeus Hoeksteen wonende te Benthuiizen
 Willem van der Saak M^r. Wagemaker binnen dezen
 ambagte (Zoetermeer)

Hendrik Langelaan	}	buren van
Claas van der Drift		bovengenoemde
de weduwe Cornelis Broer		smid.

de secretaris verving de schout bij de koop-
 akte.

1831 Isaac Molenaar Corneliszoon, openbaar notaris
 mej. Janna Blesgraaff, Voorweg 39 Soetermeer,
 weduwe van Willem van Keulen M^r. smid ge-
 woond hebbende aldaar

Leendert van Keulen, smid te Zoetermeer (zoon
 van Willem)

Amarentinus van Keulen, timmerman te Soeter-
 meer

Cornelis Blesgraaff, eigenaar en bouwman te
 Zegwaard

Hendrik Koetsier, eigenaar en bouwman te Soe-
 termeer

Cornelis Johan Bloys van Treslong, Vrederech-
 ter van het kanton Voorburg

Philip Mooy, kastelein te Voorburg

Pieter van der Beek, veldwachter te Voorburg

Johannes van Well, M^r. smid te Soetermeer

Pieter Maas, M^r. smid te Zegwaard

Verwer Jacob de Kater

Grutster Wed. G. Spruit

Chirurgijn Moutton te Benthuiizen

de weduwe van timmerman Leendert Zaal

Jan Steeneveld, tarw leverancier

1845 Akte gepasseerd aan de Herberg "De Koetswagen"
 binnen de Gemeente van Rijswijk.

Barend Slierendrecht	}	stalhoudersknechts, wo-
Hermanus Vellekoop		nende te Rijswijk als
	}	getuige verzocht door
		de notaris.

Buren waren: Adrianus Koetsier en Jacob Olst-
 hoorn

Volgens de akte woonden in het n.o. van Zeg-
 waard: Pieter Zwemstra en Antje Gladbeek.

1846 Gerrit Hekker, plaatselijk bode te Soetermeer, woonachtig te Soetermeer.

o+o+o+o+o

L E D E N B E S T A N D

Nieuwe leden:

Th. Willemsen, Shawzijde 96
 mv. A. Latenstein van Voorst, C. Franckrode 50
 mej. T. Kester, Kraaienveld 60
 A.H. Bos, Steenvoordelaan 104, Rijswijk
 mv. J.D. Venis-de Jager, Geuzenpad 19
 Erika Venis, Geuzenpad 19, (jeugd lid)
 R.E. Jungeling, Cauberg 10

Allen hartelijk welkom als lid van "Oud Soetermeer"!! Tegenover een toename van 7 leden staan, helaas, 3 bedankjes: toch weer een netto-groei van 4 leden.

A. van Noort,
 secretaris.

xoxoxoxox

NAJAARSLEDENVERGADERING

Hoewel 't nog lang geen najaar is, willen wij u nu vast mededelen, dat de najaarsledenvergadering gehouden zal worden op dinsdag 16 oktober a.s. Dan kunt u een causerie beluisteren van dhr. Van Adrichem, een bekend amateur-archeoloog uit het Westland. Enige jaren geleden verzorgde hij voor ons een lezing over de vroegste bewoners van het Westland, toegelicht aan de hand van dia's. Iets dergelijks mogen we nu weer verwachten. Wat het precies wordt, hoort u nog van ons, maar dat het goed én interessant wordt, daarvoor staan de kennis en de onderhoudende verteltrant van deze spreker borg voor.

A. van Noort.

IN MEMORIAM P. WIERIKS.

Zoals velen uwer wel zullen weten, overleed op 3 juni j.l. geheel onverwacht ons trouwe lid, de heer Pieter Wieriks. In hem ging een ras-echt Zoetermeerder van ons heen, iemand die vooral in 't "oude Dorp" grote bekendheid en waardering genoot.

Wat heeft hij zich ingezet voor z'n mede-mensen. Zonder in persoonsverheerlijking te vervallen (en dat zou hij ook nooit gewild hebben) willen we hier toch een paar activiteiten memoreren.

Zijn houding tijdens de bezetting was voorbeeldig. Jarenlang verborg en verzorgde hij een Joods gezin, wat lang niet altijd even gemakkelijk was en zeker niet van gevaar ontbloot. Ook de vele radio's, die toen ingeleverd moesten worden, vonden een veilige plaats in de oude Ned. Hervormde Kerk - waarvan hij jarenlang de toegewijde koster was - evenals een geheime zender (onder de preekstoel) die diende voor het contact met Engeland.

Gedurende een groot aantal jaren leidde hij als "Ome Piet" de jeugdclub van de Ned. Hervormde Gemeente

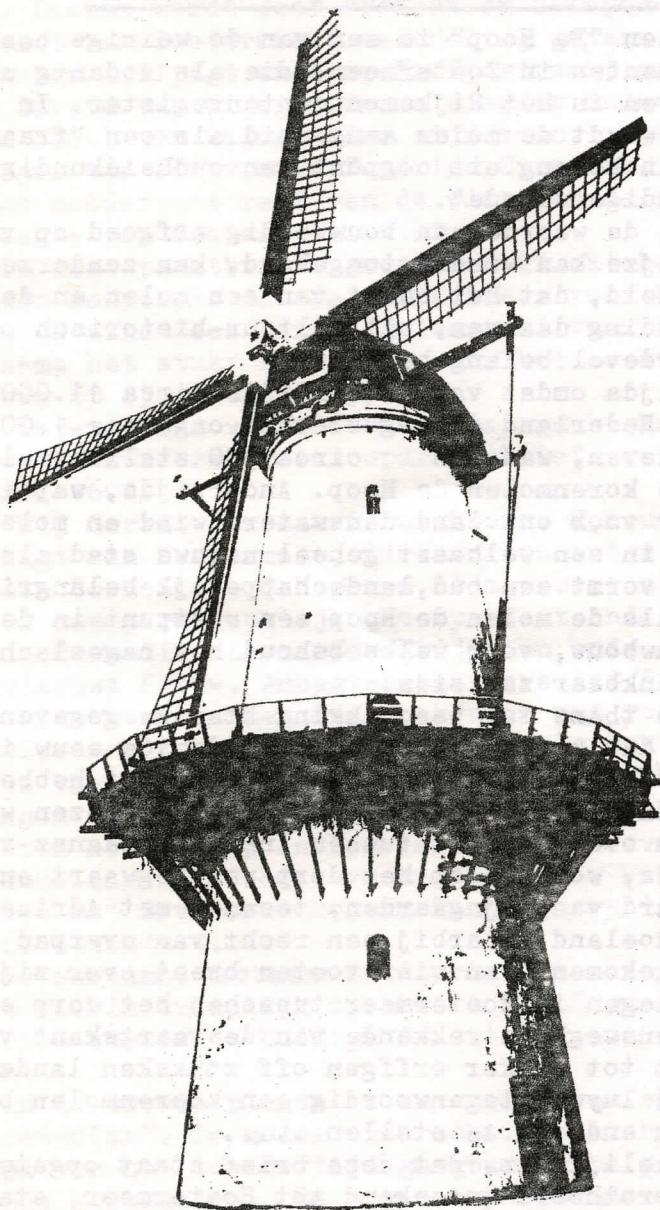
Van "Oud Soetermeer" was hij een trouw lid die vrijwel nooit een vergadering oversloeg en die, als suppoost van onze Oudheidkamer, zijn rijke kennis van de Zoetermeerse geschiedenis van deze eeuw doorgaf aan de bezoekers. "Ome Piet", we zullen je heel erg missen.

Moge God, die de grote steun was in zijn leven en aan Wie hij zich volledig overgaf, zijn weduwe troosten in dit grote verlies.

A. van Noort.

HERINNERING.

Er zijn nog een aantal leden, die tot op dit moment hun contributie over het jaar 1984 nog niet hebben voldaan. Op verzoek van de penningmeester, dhr. Switzar, plaatsen wij gaarne deze herinnering, met het verzoek gevolg te geven aan zijn oproep.

KORENMOLEN DE HOOP

HISTORISCHE GEGEVENS

KORENMOLEN DE HOOP TE ZOETERMEER.

De molen "De Hoop" is een van de weinige beschermde monumenten in Zoetermeer, die als zodanig zijn beschreven in het Rijksmonumentenregister. In de motivatie wordt de molen aangeduid als een "fraai bouwwerk, van belang uit oogpunt van oudheidkundige en volkskundige waarde".

Hoewel de waarde aan bouwkundig erfgoed op verschillende wijze kan worden toegekend, kan zondermeer worden gesteld, dat het bezit van een molen en de instandhouding daarvan, uit cultuur-historisch oogpunt een waardevol belang betekent.

Enerzijds omdat van de eertijds circa 11.000 molens in Nederland er nog slechts ongeveer 1.000 zijn overgebleven, waarvan circa 300 stellingmolens, zoals de korenmolen de Hoop. Anderzijds, wat is typerender voor ons land dan water, wind en molens? En voorts, in een welhaast geheel nieuwe stad als Zoetermeer vormt een oud, landschappelijk belangrijk element als de molen de Hoop een rustpunt in de oase van nieuwbouw, voor welks behoud het nageslacht ons zeker dankbaar zal zijn.

Uit de thans ter beschikking staande gegevens blijkt, dat er aan het einde van de 16e eeuw in Zoetermeer/Zegwaard een windkorenmolen moet hebben gestaan. In een uit 1586 daterende brief lezen we over een overeenkomst tussen Ingen Adriaansz van der Chijs, wonende op het dorp van Zegwaart en Jonker Gerard van Wijngaarden, tesamen met Adriaan Dirksz Roeland, waarbij een recht van overpad wordt overeengekomen "van vier voeten breed over zijn land gelegen in Soetermeer tusschen het dorp ende die Groenewegh, strekkende van de vaartskant van Zegwaart tot seeker erffgen off stuksken lands, daar sij luyden tegenwoordig een korenmolen begont te maken ende op te stellen....."

Opmerkelijk is, dat deze brief staat opgetekend in het prothocol geteekend tot Soetermeer, staande omtrent in de tweederde part van hetselve boek onder de brieven, die in den Jaare 1586 sijn gepasseerd", terwijl de brief als datum van onderteekening 17 augustus 1589 vermeldt.

Een tweede aanwijzing voor het bestaan van een windkorenmolen wordt gevonden inde "pagtbrieff no. 5". Daarin wordt door "Schout en Schepenen in den Ambagt van Soetermeer" mededeling gedaan van "in Eeuwige Erffpagt ende op Erffpagtrecht aan de Heere Gerard van Wijngaarden als vader ende voogt van Jacob van Wijngaarden sijn zoon, regte leenvolger van Jonkvrouwe Sandrina Croesink, sijn salige moeder, 't regt van de wint van de voorseide Ambagte van Soetermeer....."

In deze pachtbrief, gedateerd 21 oktober 1595, lezen we voorts dat de erfpachtsom voor het recht van de wind "ses Karolu gulden tot veertig groten Vlaems het stuk" bedraagt, voor het eerst vervalende op 23 augustus 1596.

Interessant voor de historie van korenmolen de Hoop is zondermeer een opdrachtbrief, gedateerd 5 april 1602.

"Wij Gerrit Adriaansz Outshoorn, Schout in den Ambagt van Soetermeer, Adriaan Leenartzs ende Cornelis Cornelisz, Schepenen aldaar oorconden dat voor ons personecklijk gecompareert ende gekomen sijn Cornelisz Leenartzs Krijgsman ende Pieter Adriaansz Leeuw, Ambagtsbewaarders tot Soetermeer dewelke verklaarden ende bekenden met voorgaande advijs van Kroosheemraden aldaar als ook met advijs van ons Schout voornoemd, verkogt ende opgedragen mitsdesen Pieter Jansz, korenmolenaar den groten korenmolen in Zegwaart sijnen erven ende nakomelingen offactie verkrijgende de Wintkorenmolen met Erve ende korenmolenhuijs op 't selve Erff staande....."

Bovenstaand document is daarom interessant, omdat hierin duidelijk sprake is van Zegwaart, het gebied waarin de huidige Stationsstraat was gelegen.

In de tweede plaats is er sprake van een "grote korenmolen". De molen onderscheidde zich kenmerklijk van het toendertijd gangbare type platte-lands korenmolens, de zogenaamde standerdmolen. Dit doet de veronderstelling rechtvaardigen, dat het hier om een grotere bovenkruier ging, de z.g. achtkantbovenkruier.

Uit de eerste helft van de zeventiende eeuw zijn diverse kaarten bekend, die de situatie van een korenmolen aan de Mole wegh - nu de Stationsstraat - aangeven, zoals de kaart van Florisz Balthazar uit 1611 en de kaart van Dou uit 1647

In de Nederlandsche Stads en Dorpsbeschrijver van 1798 treffen we diverse gegevens aan over de bebouwing van Zoetermeer en Zegwaard: in 1632 zou het aantal huizen in Zoetermeer 274 hebben bedragen en in Zegwaard 318. In dat jaar wordt behalve in Zegwaard ook in Zoetermeer een korenmolen vermeld. Bij de volgende huizen-telling, in 1732, blijkt het aantal huizen in Zoetermeer gedaald te zijn tot 164 en in Zegwaard tot 229, hetgeen te maken had met het beëindigen van de verve-ningen. In de vermelding van 1732 is dan alleen in Zeg-waard nog sprake van een korenmolen.

De oudst bekende afbeelding van deze molen is die naar een aquarel van C. Pronk, anno 1731 voorkomend in "Afbeeldinge der Steeden van Zuyt-Holland"- fol. 167-koninklijke bibliotheek no. 78051. De afbeelding laat een gezicht zien op Segwaard, het dorp met de kerk en de molen. De afgebeelde molen vertoont veel overeen-komst met een foto uit het einde van de negentiende eeuw. We zien een achtkante bovenkruier, met riet ge-dekt en met een gepotdekselde onderbouw, een wat plumpe poldermolen voorzien van een hoge kap, in model en af-metingen veel overeenkomst vertonend met de in Noord-Holland nog voorkomende oude binnenkruiers. (conclusie G.H. Keunen, Rijksdienst voor de Monumentenzorg).

In eigendomsbewijzen uit de tweede helft van de ne-gentiende eeuw wordt de molen aangeduid als een acht-kante wind - en stoomkorenmolen, tevens pelmolen. De molen had drie koppels stenen en een in de nabijheid opgestelde locomobile. Deze kon door middel van een drijfriem bij windstilte als hulpaandrijving dienst doen. In 1886 behoorde tot de inventaris ook nog een dorsmachine. Ook toen reeds heette de molen "de Hoop".

In de vroege ochtend van de 16e januari 1897 brandde de achtkant grondzeiler af. Het Leids dagblad van die dag vermeldde; "Hedenmorgen om vijf uur brandde te Zoetermeer de korenmolen van de heer Hoogenboezem ge-heel tot de grond af. Oorzaak onbekend. De brandende molen bood in het nachtelijk duister een prachtig schouwspel aan".

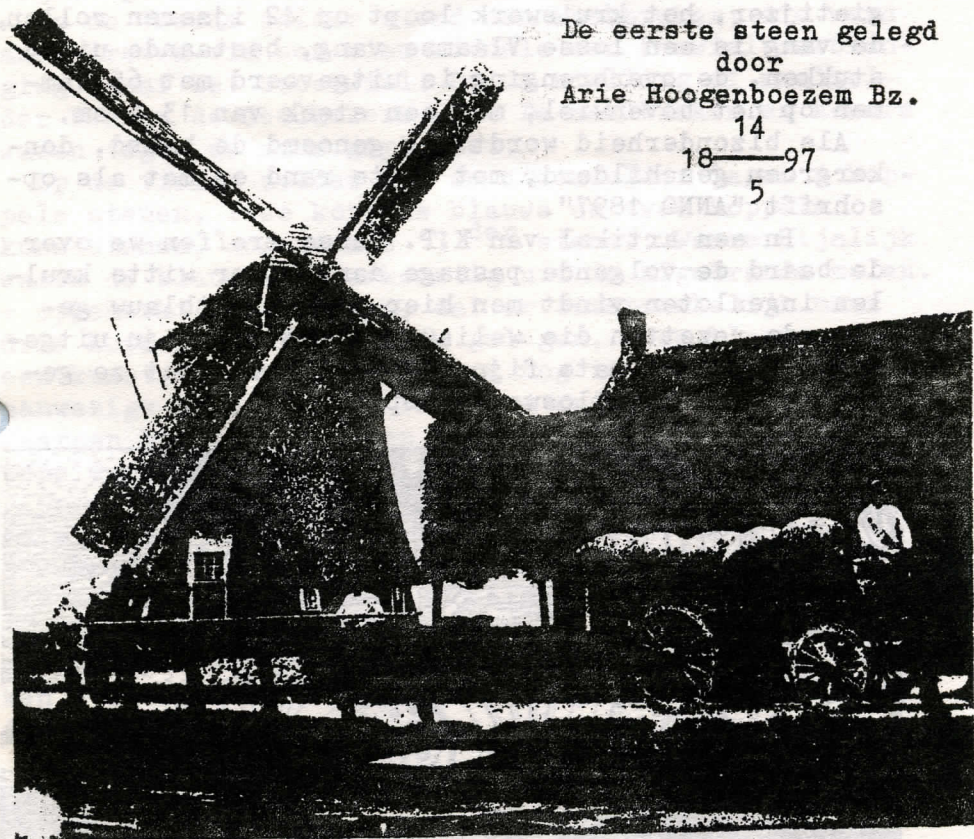
Drs. Van der Spek verhaalt in zijn publikatie "Zoetermeer 700 jaar" (1981): "Schrijver dezes heeft van zijn vader vernomen, dat uit de gehele omgeving belangstellenden toestroomden. Op het laatst gingen door de hitte de wicken draaien, hetgeen het effect had van een fantastisch vuurwerk".

Zo kwam het einde van een molen, die omstreeks 1600, zeker op het platte land, als een grote koren-molen zal zijn beschouwd.

De huidige stenen stellingmolen werd nog in het jaar van de brand opgericht. Aan de noord-oost zijde van de molen is een gevelsteen ingemetseld met als tekst:

De eerste steen gelegd
door
Arie Hoogenboezem Bz.

14
18—97
5

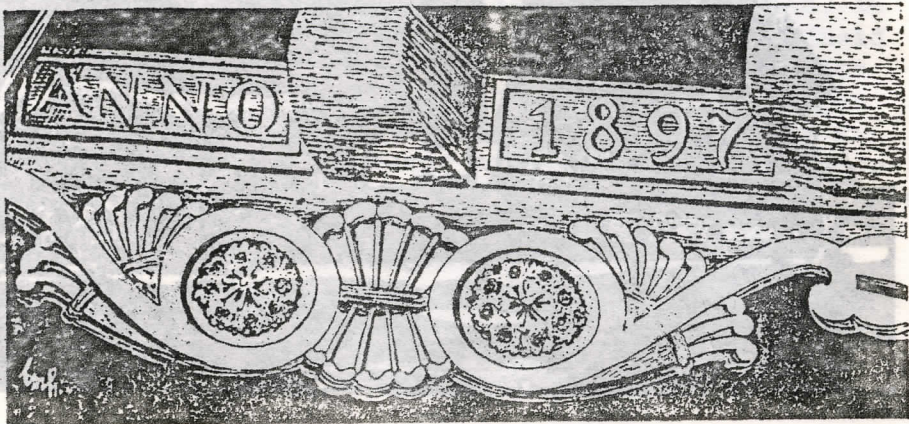

Bij de herbouw van de molen is gebruik gemaakt van onderdelen van een andere molen. Zo zou de kap met de as en de binnenroede afkomstig zijn van een tweegang uit de Bullewijker en Holendrechtterpolder nabij Ouderkerk aan de Amstel. Dat deze onderdelen van een grote poldermolen moeten zijn geweest kan o.a. worden afgeleid uit het feit dat het boven-gangwerk konischwerkend is gemaakt. En in de achtergordingen zijn nog de kepingen van rietlatten te zien. De kap is dan ook voor 1897 ongetwijfeld met riet gedekt geweest,

In "de molens van Zuid-Holland - 1980 - vinden we vermeld, dat de ijzeren roeden van het fabriekaart gebr. Pot uit Kinderdijk zijn: de binnenroede nr. 742 uit 1872, de buitenroede nr. 1785 uit 1897. De vlucht van de molen wordt aangegeven op 24 meter. De wijkvorm is Oud-Hollands, de bovenas is van gietijzer, het kruiswerk loopt op 42 ijzeren rollen, de vang is een losse Vlaamse vang, bestaande uit 4 stukken, de overbrenging is uitgevoerd met 65 kammen op het bovenwiel, met een steek van 13,6 cm.

Als bijzonderheid wordt nog genoemd de baard, donkergroen geschilderd, met witte rand en met als opschrift "ANNO 1897".

In een artikel van K.P. Janse treffen we over de baard de volgende passage aan: "Door witte krullen ingesloten vindt men hier twee lichtblauw gekleurde rozetten die weliswaar niet dik zijn uitgevoerd, doch dermate fijn gedetailleerd, dat ze gedachten aan kantkloswerken oproepen".

Over de inrichting als windkorenmolen werd in 1980 in een telefoongesprek met B. Hoogenboezem, wonende te Apeldoorn, geboren te Zoetermeer in 1904 als zoon van de eigenaar/molenaar het volgende opgetekend:

Destijds draaide de bovenas in een bronzen lager, het spoorwiel had 104 kammen, de molen is gebouwd op 98 houten palen.

Op de eerste zolder lag een koppel stenen, dat voor allerlei doeleinden werd gebruikt en dat werd aangedreven door een locomobile, die in een aanbouw aan de westkant van de molen stond. Na de eerste wereldoorlog is de locomobile vervangen door een zuiggasmotor. De aandrijving van het koppel stenen vond plaats via een drijfriem met een haakse kamwieloverbrenging. Op de eerste zolder was een hok, waarin 10 ton Amerikaanse koeken kon worden opgeslagen, die dan weer op de begane grond konden worden afgetapt.

Op de tweede zolder stond een koekbreker, die werd aangedreven via een riem middels een kamwieloverbrenging vanaf het spoorwiel. Op de stelling of maalzolder kwamen de meelkokers uit. De maalbakken en kokers waren tegen de muur geplaatst.

Op de vierde zolder - - de steenzolder lagen 4 koppels stenen, twee koppels blauwe en twee koppels kunststenen, zogemaande 17^{der} stenen. Waarschijnlijk waren de blauwe nog afkomstig uit de afgebrande molen. - opgemerkt moet worden, dat er oorspronkelijk maar drie koppels stenen hebben gelegen, twee blauwe en een kunststeen koppel. Dit is nog te zien aan de drie aanwezige haken aan de balklaag onder de kapzolder, waaraan bij het scherpen van de stenen de staakijzers werden opgehesen.

Op de vijfde zolder - de luizolder - werd het te malen graan in karen gestort, met een inhoud van 7 - 8 zakken. Hier bevond zich ook het sleep-luiwerk.

Molen de Hoop is tot 1938 als windmaalbedrijf in tact gebleven en is toen deel gaan uitmaken van een mechanisch gedreven maalderijbedrijf. De gaande werken - tandwielen en maalstenen - zijn daartoe verwijderd en tot in de kap werden silo's aangebracht.

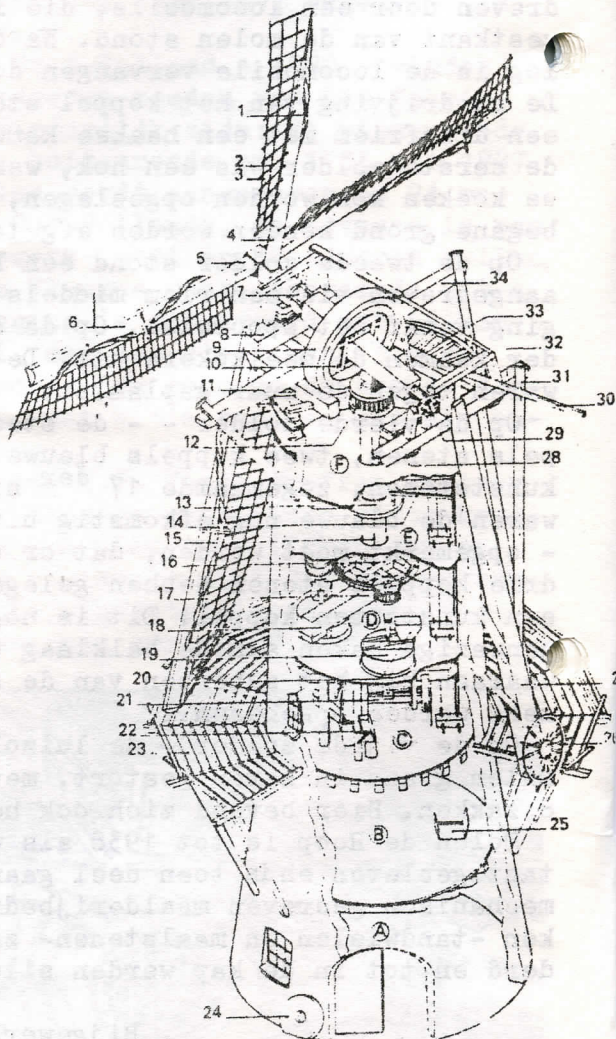
Bijgewerkt tot januari 1984
A.J. de Waard, adj.dir.
gemeentebedrijven.

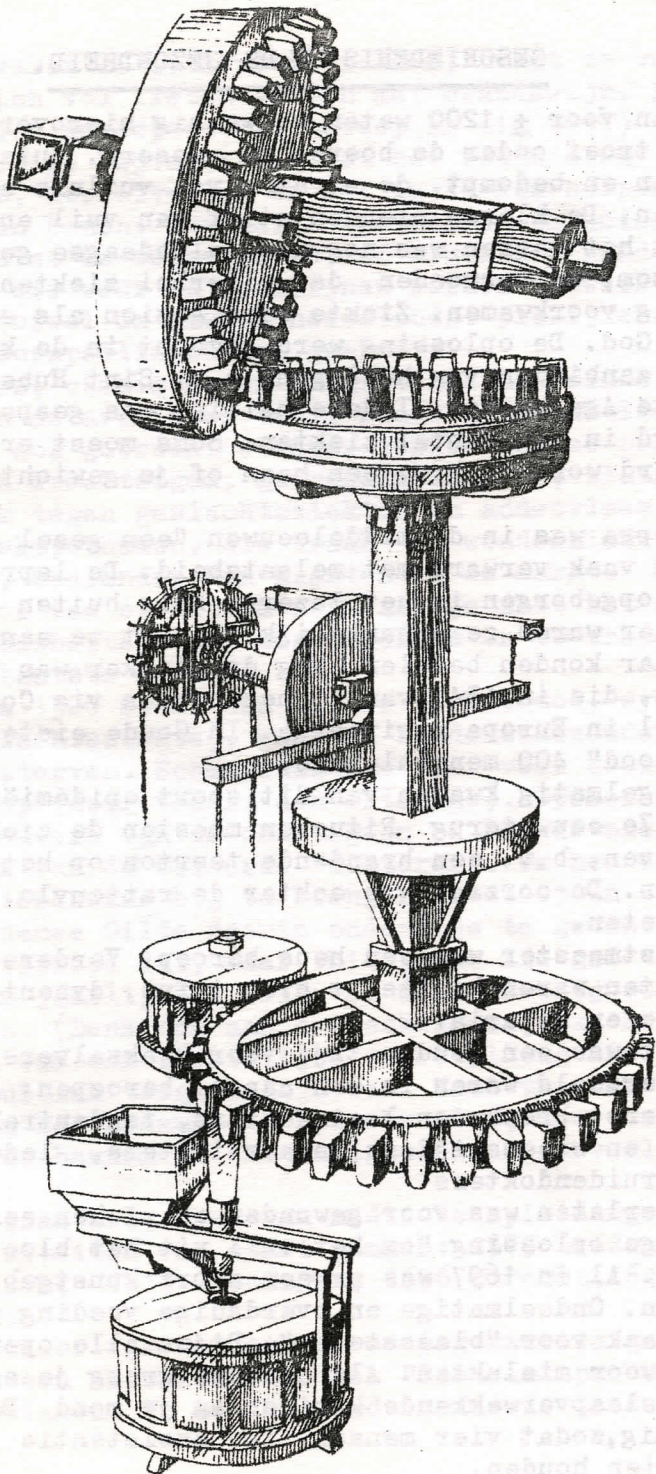
De Toekomst.

Ter voorbereiding van een algehele restauratie zijn thans bestekken gereed, na opname van de toestand, voor de eerste maal op 11 dec. 1979 en voor de laatste maal op 25 jan. 1983. Opnamen en bestekken zijn in samenwerking tussen G.H.Keunen van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg en ondergetekende tot stand gekomen.

- A. Invaart
- B. Graanzolder
- C. Maalzolder
- D. Steenzolder
- E. Lui- en/of stortzolder
- F. Kapzolder

- 1. Molenzel
- 2. Hekzoomlat
- 3. Hekkeschede
- 4. Binnenroede
- 5. Buitenroede
- 6. Windborden
- 7. Bovenas (Wiekenas)
- 8. Windpeluw
- 9. Vanghout
- 10. Bovenwiel
- 11. Kruiwerk
- 12. Bovenschijfloop
- 13. Luitafel
- 14. Luiwerk
- 15. Koningsspil
- 16. Spoorwie
- 17. Steenspil met steenrondsel
- 18. Spil- of koningsbalk
- 19. Maalkoppel
- 20. Kaar
- 21. Het paard met lichtwerk
- 22. Mazibek met meelpijp
- 23. Stelling of balie
- 24. Maalsteen (versleten)
- 25. Luitluiken
- 26. Kruirad
- 27. Sraaribalk
- 28. Peribalk
- 29. Penlager
- 30. Wip- of vangstok
- 31. Schoorbalken
- 32. Korte spruitbalk
- 33. Voeghout
- 34. Lange spruitbalk

GESCHIEDENIS VAN DE GEZONDHEID.

Van voor ± 1200 weten we weinig hierover. Armoede was troef onder de boeren en vissers. Huizen waren klein en bedompt, de straten vol vuilnis en mesthopen. De kleren stonden stijf van vuil en zweet, want het wassen was nog geen alledaagse gewoonte. Kortom, we vermoeden, dat allerlei ziekten regelmatig voorkwamen. Ziekte werd gezien als een straf van God. De oplossing werd gezocht in de kerk, door het aanbidden van heiligen, b.v. Sint Hubertus, Sinte Agatha etc. Iedere heilige was gespecialiseerd in een aantal ziekten. Soms moest er ook geofferd worden, b.v. een haan of je gewicht in zilver.

Lepra was in de middeleeuwen "een gesel Gods" en werd vaak verward met melaatsheid. De leprozen werden opgeborgen in het lazerus-huis buiten de stad. Verder waren ze afhankelijk van wat ze aan eten bij elkaar konden bedelen. Nog dodelijker was echter de pest, die in 1347 vanuit het oosten via Constantijnopel in Europa arriveerde. In Goude eiste de "zwarte dood" 400 mensenlevens.

Regelmatig kwamen van dit soort epidemiën tot in de 17e eeuw terug. Rituelen moesten de ziekte verdrijven, b.v. een brandende teerton op het marktplein. De oorzaak was echter de rattenvlo, zoals we nu weten.

Pestmeester was een heus beroep. Verdere ernstige ziekten waren koorts, t.b.c. tyfus, dysenterie, difterie en malaria.

Het was een gouden tijd voor kwakzalvers, die onderverdeeld waren in een aantal beroepen: geneesjuffers, breuk- en laatmeesters, tandentrekkers, kei- en steensnijders, staarlichters, ledezettters en kruidendokters.

Aderlaten was voor gewonden en zieken een regelmatige oplossing "om het vuil uit het bloed te halen". Al in 1697 was er een soort kunstgebit te leveren. Ondoelmatige en overdadige voeding was de oorzaak voor "blaasstenen". Bijna alle operaties hiervoor mislukten. Als narcose kreeg je een spons met slaapverwekkende kruiden in je mond. Dat hielp weinig, zodat vier mensen ter assistentie je vast moesten houden.

Meestal waren de patienten dronken, omdat ze van te voren zich vol lieten gieten met brandewijn. De beul (ook een gerespecteerd beroep in die tijd) had een aardige bijverdienst met het behandelen van bochels, horrelvoeten en het in de kom helpen van armen en benen. Bovendien verkochten ze heimelijk mensenvet en mensenbloed, of afgehakte handen en voeten, die weer in medicijnen werden verwerkt. Uroscopie (ofwel in gewoon nederlands: piskijkerij) werd als voorspellingskunst gebruikt.

Apothekers, chemisten en drogisten komen sinds de 14e eeuw in de archieven voor. Naast geneeskruiden, die ook nu nog gebruikt worden, verkochten ze ook poeders van kreeftsoogen, gedroogde kikkers, slangenvet, kwik tegen geslachtsziekten en addervlees. De z.g. drekapotheken, die braak- en wondermiddelen verkochten, bedienden hun klanten op de markt.

Het geloof was er altijd nog, als je niet beter werd. Dus bijbelteksten, zegenprekers en tovenaars waren het laatste houvast.

Omstreeks 1500 slaat een nieuwe ziekte toe, syfilis (geslachtsziekte), waaraan honderdduizenden in Europa sterven. Scheurbuik was voor veel zeelieden een ramp (door tekort aan vitamine). Opereren was het handwerk van de chirurgijn en hoorde niet bij het vak van de Geleerde "doktoren". Om hen een beetje ontleedkunde bij te brengen, besloot in 1550 het Amsterdamse Gilde daarin onderwijs te geven.

De kerk verbood dit, maar Philips de IIe gaf toestemming om jaarlijks 1 lijk van een terechtgestelde te ontleden. (Denk ook aan het schilderij van Rembrand. Het was een feestelijke voorstelling die ook voor het publiek toegankelijk was. Veel vrouwen stierven in het kraambed. "Kraamkoorts", door ongestiliseerde handen en omstandigheden, kwam veel voor.

Nog wat jaartallen, waarin medische opleidingen aan universiteiten van start gingen: 1575 Leiden, 1585 Franeker, 1614 Groningen, 1636 Utrecht, 1648 Harderwijk.

Er was behoorlijk wat strijd en tegenstrijdige nonsens tussen theoriën, die het "lichaam" probeerden te verklaren. In Leiden werd inmiddels in het

Cecilia Gasthuis "aan het ziekbed" onderwezen (zoals dat ook nu in het Academisch Ziekenhuis gebeurt). Niet alleen theorie, maar toepassen en oefenen in de praktijk.

Een belangrijke vooruitgang is de invoering van (eenvoudige) microscopen bij het analyseren van stoffen. Antonie van Leeuwenhoek (1632-1723), geen arts, maakt ze zelf en heeft het over "beestjes" in speeksel, bloed en sperma.

Een Leidse beroemdheid uit die tijd is Herman Boerhaave (1668-1734), waarnaar de Boerhaave zalen genoemd zijn. Hij geeft les in botanie, chemie en theoretische geneeskunde en zet de Hortus Botanicus op. Dan verdwijnen lepra en de pest als grote ziekten, maar pokken en cholera zorgen nog honderden jaren voor epidemiën, die veel mensenlevens eisen. Langzamerhand komt het inenten door druk van de bevolking op gang.

De oudste ziekenhuizen van Europa werden nosocomia genoemd. Ze ontstonden vanuit de behandelkamers in kloosters en er was een forse vermenging met het geloof, b.v. altaren in de ziekenkamers. Meerdere mensen lagen in 1 bed en het verzorgend personeel bestond uit afgekeurde zeelieden, ex-gevangenen, etc. Zwakzinnigen waren nog slechter af in de "dolhuizen". Opgesloten in donkere, onverwarmde kooien, kon je hen als publiek bezichtigen, bespuwen, of met stenen bekogelen. Pas in 1841 komt de eerste krankzinnigenwet tot stand.

Er zijn dan na het opdoeken van de gilden nog 3 theoretische beroepen, n.l. geneeskunde, heilkunde en verloskunde. Voor het uitvoerende werk zijn er praktijkscholen.

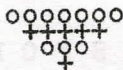
Het ergste was echter de "Volksarmoede". Waar straten "open riolen" zijn en met eenzijdig voedsel (veel aardappelen met azijn) is er een groot verschil tussen arme en rijke mensen. Zo'n 25% van alle zuigelingen sterft, voornamelijk bij de arbeidersklasse. Pas als zij zich gaan organiseren in b.v. vakbonden en politieke partijen wordt er onder druk door gemeenten en regering geld uitgetrokken voor riolering, waterleiding, woningbouw en geneeskundige hulp.

Pas dan (+ 1900) ontstaan de eerste "ziekenfondsen voor arbeiders". Lachgas, ether en chloroform maken

operaties mogelijk. Sterilisatie van instrumenten en een beetje hygiëne-gevoel zorgden voor een totaal andere aanpak, die goede resultaten opleverde bij de behandeling in ziekenhuizen.

En dan begint de 20 e eeuw met veel uitvindingen (techniek), die een sprong voorwaarts naar de huidige stand van zaken betekenen. Toch was t.b.c. tot aan de 2e wereldoorlog nog een volksziekte. Een aantal nederlanders hebben deze eeuw Nobelprijzen gekregen voor het onderzoek dat zij verricht hebben.

Nu is alles zo gespecialiseerd (iets veel weten van een klein terrein) dat we af en toe moeite hebben om alles uit elkaar te houden.

VELDNAMEN ONDERZOEK

Van dit "front" helaas geen nieuws. Na het verschijnen van 't vorige nummer zijn geen aanvullingen en/of correcties binnengekomen. M.i. is de lijst nog lang niet compleet, dus nogmaals een dringende oproep aan "echte" Zoetermeeders.

Duik eens in oude paperassen, fris uw geheugen op en meld uw bevindingen aan de redactie van dit blad (zie voorin), liefst schriftelijk.

ooo

WIE, WAT, WAAR ?

Zoals u al gemerkt (en gelezen) hebt, is de publicatie van oude foto's in het Streekblad stopgezet. Dit duurt in ieder geval tot eind augustus. Of de plaatsing in september hetvat wordt, moeten we nog bekijken. We zullen eerst eens gaan inventariseren en aan de hand daarvan bekijken of er nog voldoende foto's in 't archief zijn, die voor publikatie in aanmerking komen.

A. van Noort
secretaris.

Hierlangs afknippen s.v.p.

A A N M E L D I N G S F O R M U L I E R

Ondergetekende geeft zich hierbij op als lid van het
Historisch Genootschap "OUD SOETERMEER".

Naam:

Adres:

Postcode en

woonplaats:

tel. nr:

Datum van
aanmelding:

Geboortedatum (alleen voor jeugdleden
jonger dan 18 jaar;
minimum leeftijd 12 jaar)

Handtekening:

Dit formulier zenden of af
geven bij de secretaris,
Mauritsstraat 8, Zoetermeer
(of bij één der andere be-
stuursleden).

.....